

II PANGASEKTORI STABIILSUS JA RISKID

Pangaturu strateegiline areng

Viimase poolaasta jooksul majanduses toimunud kohandumise mõju kajastub kodumaise **finants-süvenemise struktuuri** muutustes. Laenuportfellide kasvu aeglustudes olid pankade finantsvarad kasvanud 2008. aasta III kvartali lõpuks 127%ni SKPst. Samal ajal on börsikapitalisatsiooni ning investeerimisfondi varade osatähtsus jätkuvalt vähenenud (vt joonis 1).

2008. aasta III kvartali lõpus tegutses Eesti pangaturul kuus krediidasutuse tegevusloa saanud ettevõtet, üheksa välisriigi krediidasutuse filiaali ning üle 200 piiriülese teenusepakkuja.

Alates 1. juunist 2008 tegutseb senine Sampo Pank Eestis Danske Bank A/S Eesti filiaalina. Selle tulemusel on väliskrediidasutuste filiaalide osatähtsus Eesti krediiditurul kasvanud enam kui veerandini. Eestis alates 2005. aastast samuti filiaalina tegutseva Parex Banka aktsiatest omandas 51% novembri alguses Läti riik.

Varasemast aeglasem laenuportfellide kasv ei kajastu veel turuosade olulise muutusena. Nelja

suurema grupi osakaal ületab endiselt 95% krediiditurust.

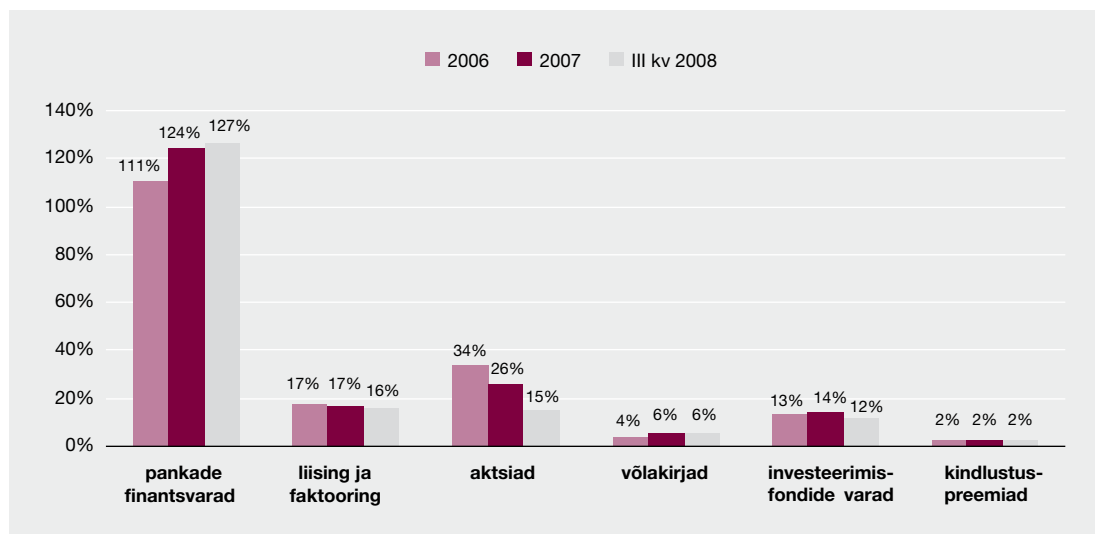
Valitsuse meetmed finantsstabiilsuse tagamiseks

2008. aasta 9. oktoobril võttis valitsus vastu otsuse tagada kõikide Eestis registreeritud krediidasutuste ja välisriikide krediidasutuste Eesti filiaalide hoiustajate hoiused 100% ulatuses kuni 50 000 euroni (782 330 kroonini) hoiustaja kohta.¹

Valitsus on finantsstabiilsuse kaitsmiseks ja suurema kahju ärahoidmiseks otsustanud avardada riigi võimalusi anda vajaduse korral pankadele likviidsus- või makseraskustega toimetulekuks garantiisid või laenu. Selleks vajalike meetmete kogupaketi ettevalmistamine on rahandusministeeriumi ülesanne.

Suuremate pangagruppide areng

Eesti pangaturu suuremad osalised on muutunud aastatega järjest enam sõltuvaks emapankade (või ka grupi teiste osade) ressursist. Grupi kaasatava ressursi hind sõltub ressursi pakkujate **hinnangust kogu grupi riskisusele**.

Joonis 1. Finantssektori varade osakaal SKPs

¹ Riigikogu kinnitas Tagatisfondi seaduse muudatuse 14.11.2008.

Kuigi turuosalised on kommunikatsioonis ja seega ilmselt ka riskihinnangute andmisel pööranud suurt tähelepanu krediidiriski võimalikule kasvule Balti riikides, on Eestis tegutsevate Põhjamaade pangagruppide kasumlikkust viimastes kvartalites enam mõjutanud kiired ja ulatuslikud muutused maailma finantsturgudel. Krediidiriski puhul on tulnud proviseerida teistes krediidiasutustes olevaid positsioone, mis on seni riskihinnangutes ehk väiksema tähelepanu osaliseks saanud.

Kui Eesti turul seni kaasatud **ressursi hinnad** (vt taustinfo *Emapankade rahastamine*) kajastavad ressursipakkujate hinnanguid gruppide riskisusele, siis gruppide riskiprofiile ja pessimistlikke makromajandusprognoose arvestades on võimalik, et pakkujad ei ole kiiresti muutuv keskkonnas siiski suutnud kõiki riske õigesti hinnata. Ühest küljest võib mõne grupi riskisus olla üle hinnatud. Samas ei saa välistada, et reaalseeruvad seni ebaõigesti hinnatud riskid, mis toob kaasa ressursihinna muutuse kogu grupi jaoks.

EMAPANKADE RAHASTAMINE

Lisaks omavahenditele kaasavad pangad ressursse põhiliselt hoiuste ja turupõhise rahastamise kaudu. Samuti on tuge pakkunud valitsused ja keskpangad.

Hoiused

Kuigi muutusi on toimunud, ei ole hoiuste osakaal Põhjamaade pankade kohustustes (suhtena koguarvadesse) viimastes kvartalites siiski märkimisväärselt muutunud. Suurim hoiuste osakaal on Nordea grupil, mis tähendab, et see grupp sõltub turupõhisest rahastamisest vähem kui teised.

Turupõhine rahastamine

Riskihinnangud

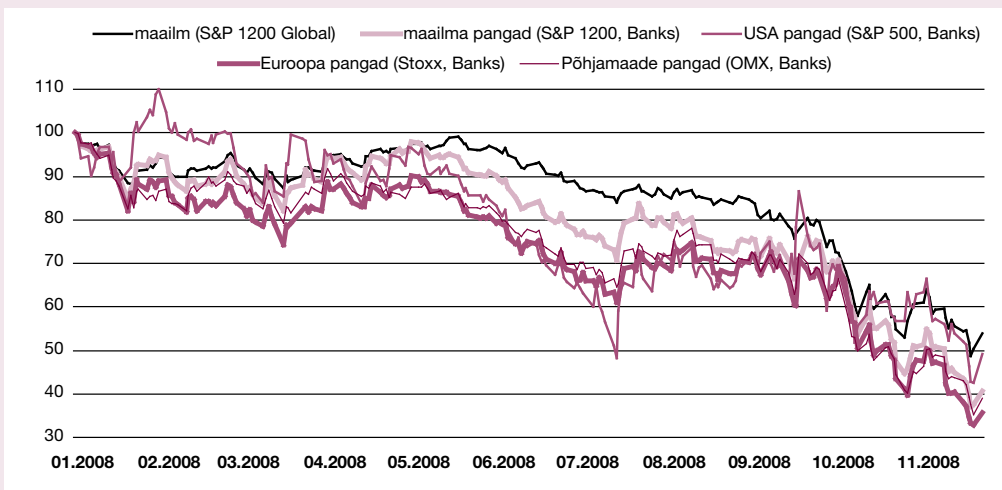
Finantsturgudelt hangitava ressursi hind sõltub üldisest hinnatasemest ning ettevõttespetsiifilisest riskipreemiast. Viimane võib ressursi hinda oluliselt tõsta. Samuti võib

lühiajaliselt probleemiks olla ka täiendavate vahendite kättesaadavus.

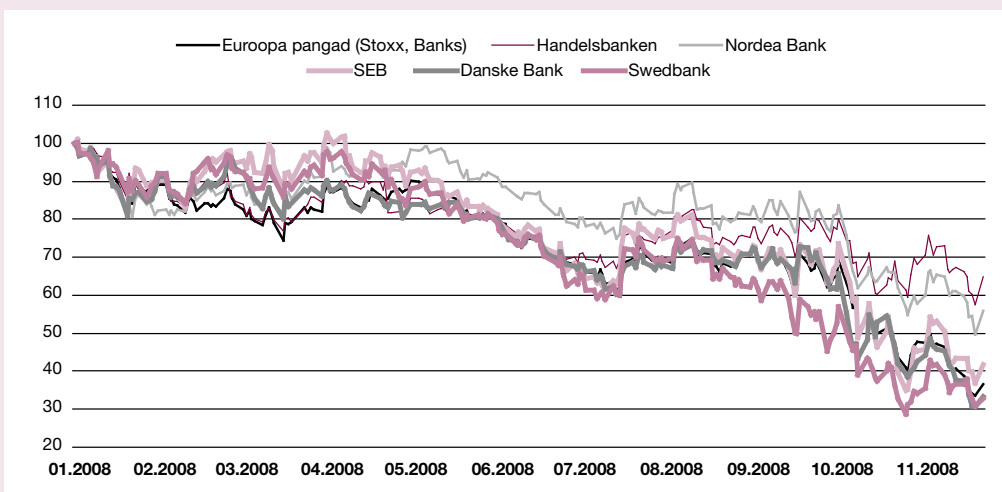
Pankade aktsiahindade langus on jätkunud ka 2008. aasta teises pooles. Põhjamaade pankade aktsiate hinnamuutus on üldjoontes sarnanenud Euroopa pankade aktsiate üldise hinnatrendiga (vt joonis 2). Samas on Põhjamaade suuremate gruppide väärtust hinnatud erinevalt (vt joonis 3). Ka krediidiriski ülekandetehingute² puhul on viimastel perioodidel Rootsi suuremate pankade võrdluses küsitud kõrgemaid riskipreemiaid Swedbanki ja SEB puhul.

Reitinguagentuurid on halvenenud majandusolukorras riskihinnanguid suurendanud (vt tabel 1). Oktoobri alguses alandasid Swedbanki reitinguid nii Standard & Poor's kui ka Moody's ning Fitch muutis väljavaate stabiilsest negatiivseks. Uute vahendite kaasamine turgudelt on madalamate reitingutega pankade jaoks märksa kulukam.

² Ingl k *credit default swap*.

Joonis 2. USA, Euroopa, Põhjamaade ja maailma pankade aktsiaindeksid võrrelduna maailma aktsiaindeksiga (punkti; 2.01.2008 = 100)

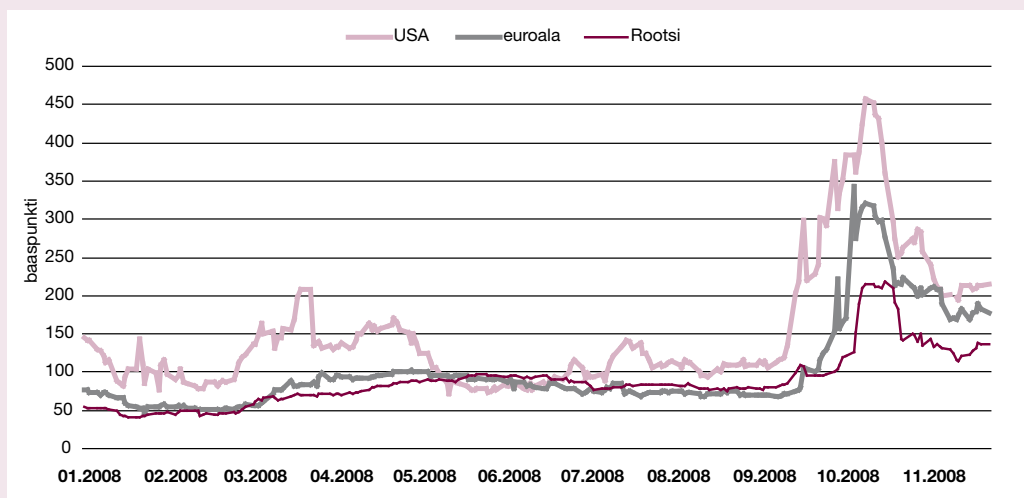
Joonis 3. Põhjamaade pankade aktsiahindade areng (punkti; 2.01.2008 = 100)

Tabel 1. Põhjamaade pankade reitingud

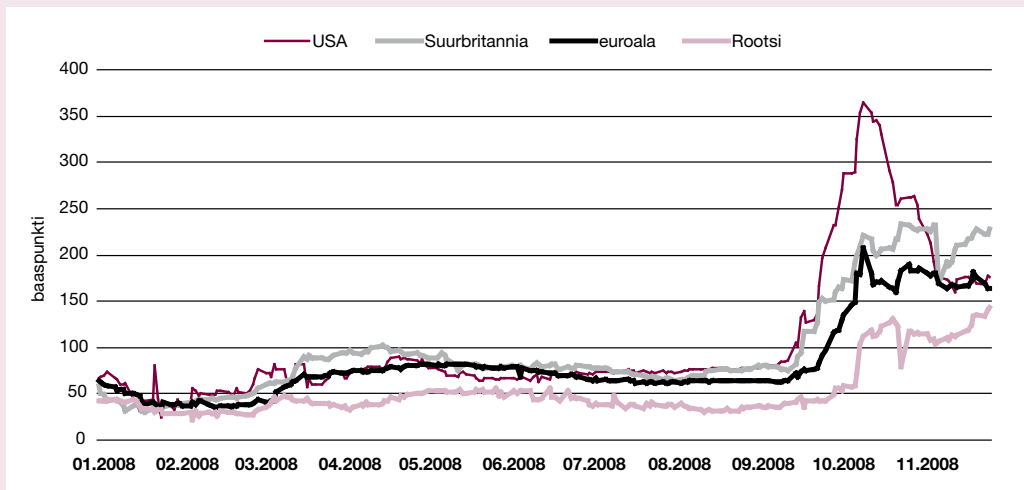
	Standard & Poor's		Moody's			Fitch	
	Pikaajaline	Väljavaade	Pikaajaline	Väljavaade	Finants-tugevus	Pikaajaline	Väljavaade
Nordea Bank	AA-	Stabiilne	Aa1	Stabiilne	B	AA-	Stabiilne
Danske Bank	AA-	Negatiivne	Aa1	Jälgimisel	B	AA-	Stabiilne
Svenska Handelsbanken	AA-	Stabiilne	Aa1	Stabiilne	B	AA-	Stabiilne
DnB NOR	AA-	Stabiilne	Aa1	Stabiilne	B-	A+	Stabiilne
SEB	A+	Negatiivne	Aa2	Stabiilne	B-	A+	Stabiilne
Swedbank	A	Negatiivne	Aa3	Negatiivne	C+	A+	Negatiivne

Võlakirjaturgudel ressursi kaasamine on muutunud märksa kulukamaks. Investorid on muutunud riskikartlikumaks ning eelistavad turvalisemaid instrumente. Pankade võlakirjade tulumäärad on septembri alguse tasemetelt tublisti kasvanud ning erinevused riigivõlakirjadega on märkimisväärselt suurenenud. Samasuguseid tendentse võib tähel-

dada pankadevahelisel laenuturul. Riigivõlakirjade ja pankadevahelise laenuturu intressimäärade erinevused kasvasid oktoobris oluliselt (vt joonis 4). Samuti on suurenenud pankadevahelisel laenamisel küsitava hinna ja oodatava repomäära³ erinevus (vt joonis 5). Novembris riskihinnad küll mõnevõrra lange-

Joonis 4. Erinevus vastava pankadevahelise intressimäära ja kolmekuulise riigivõlakirja vahel

Joonis 5. Pankadevaheliste kolmekuulise tähtajaga laenude intressimäära ja oodatava repomäära erinevus

³ Oodatav repomäär on kolme kuu üleööintressimäära vahetustehingu määr.

Valitsuste ja keskpankade meetmed

Nii nagu mitmed teised riigid, on ka Põhja-maade valitsused ja keskpangad astunud samme, et leevendada keerulise turuolukorra edasist negatiivset mõju.

Rootsi

Valitsuse meetmed:

- Riiklik garantiiprogramm kuni 1500 miljardi Rootsi krooni ulatuses, et pakkuda pankadele (tasu eest) tuge (garantiid) keskmise tähtajaga (3 kuud kuni 5 aastat) ressursi kaasamisel. Programm kestab esialgu kuni 30. aprillini 2009 võimalusega seda pikendada 2009. aasta lõpuni.
- Stabiilsatsioonifond, et aidata makseraskustes finantsinstitutsioone, kuhu valitsus panustab esialgu 15 miljardit Rootsi krooni (koos hoiusegarantii fondiga 33 miljardit Rootsi krooni).
- Hoiuste tagamise määr tõsteti 500 000 Rootsi kroonini.

Keskpannga meetmed:

- Korraldatud on suuremahulisi ja tavapärasest pikema tähtajaga repooksjoneid.
- Alates septembri lõpust on Rootsi pankadel võimalik laenata USA dollareid kogumahus 22 miljardit dollarit.
- Otsustati leevendada päevasisese laenu tagatisnõudeid RIX arveldussüsteemis. Näiteks aktsepteerib Riksbank täies ulatuses pankade endi emiteeritud tagatud võlakirju. Varem aktsepteeris keskpank neid võlakirju vaid 25% ulatuses.
- Oktoobris langetati kahel korral repointressimäära: 9. oktoobril 50 baaspunkti võrra 4,25%le ning 23. oktoobril veel 0,5 protsendipunkti võrra 3,75%le.
- Alates 10. novembrist toimuvad kesk-

panga kolmekuuse tähtajaga ja tagatisega kroonilaenude oksjonid peaaegu iga kahe nädala tagant. See võimaldab pankadel likviidsust paremini juhtida.

- Reaalsektorile vajaliku ressursi kättesaadavuse suurendamiseks otsustati oktoobri lõpus aktsepteerida repooksjonitel tagatisena suurettevõtete piisava reitinguga kommertspabereid.

Taani

Valitsuse meetmed:

- Võeti vastu seadus, et soodustada Taani pankade võimalusi täiendavaid vahendeid kaasata. Seaduse raames loodi institutsioon, kuhu programmis osalevad pangad teevad sissemakseid kokku kuni 35 miljardi Taani krooni ulatuses (2% SKPst). Neid vahendeid saab kasutada raskustes pankadele abi pakkumiseks. Institutsioon tagab hetkel piiramata ulatuses ka osalevate pankade hoiused ning kreditoride tagamata laenud pankadele (hõlmab ka pankadevahelisi laene). Programm kestab esialgu kaks aastat.

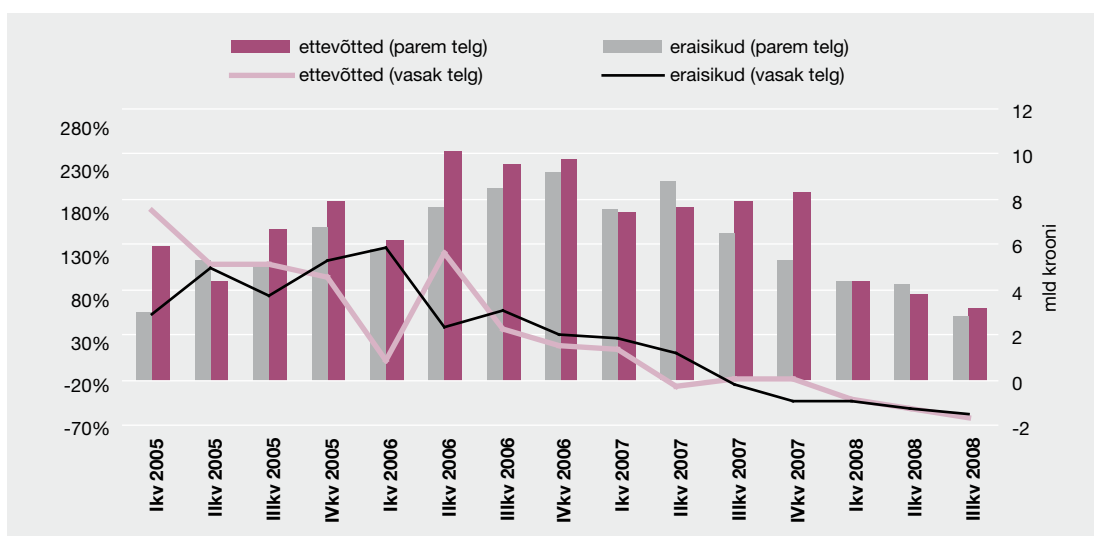
Keskpannga meetmed:

- Koostöös Euroopa Keskpangaga on loodud vahetustehingute (*swap*) programm, mille väärtus on 12 miljardit eurot. Lisaks on koostöös USA Föderaalreserviga laiendatud võimalusi laenata USA dollareid.
- Laiendatud on aktsepteeritavate laenu-tagatiste skaalat.
- Oktoobris tõsteti Taani krooni kursi toetamiseks repointressimäära kahel korral: 7. oktoobril 40 baaspunkti võrra 5,0%le ja 24. oktoobril veel 50 baaspunkti võrra 5,5%le. Seevastu 7. novembril langetati määr 0,5 protsendipunkti võrra 5%le.

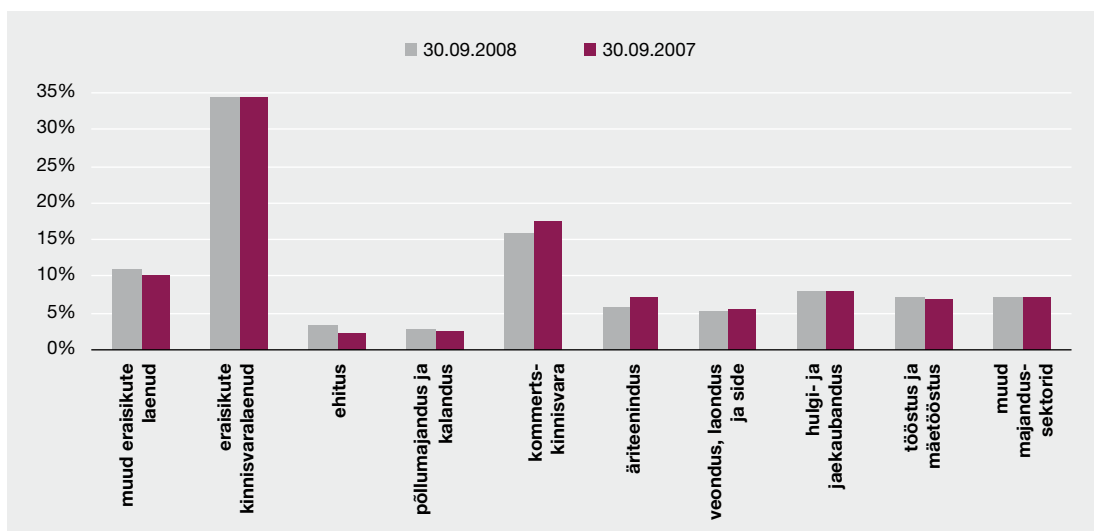
Varade kvaliteet

Finantseerimisportfellide **kasvutempo** aeglustus ka 2008. aasta II ja III kvartalis. Kui 2007. aasta septembris olid finantseerimisportfellid suurenenud aastaga 36% võrra, siis 2008. aasta septembris oli vastav näitaja 15%. 2008. aasta

esimese kolme kvartali jooksul lisandunud laenu- maht moodustas umbes 50% 2007. aasta samal perioodil lisandunud mahust (vt joonis 6). Finantseerimisportfelli struktuur on olnud aastate jooksul ka võrdlemisi stabiilne ja erinevatele sektoritele väljastatud laenude jäägi osakaalud kogu portfel- list ei ole oluliselt muutunud (vt joonis 7).

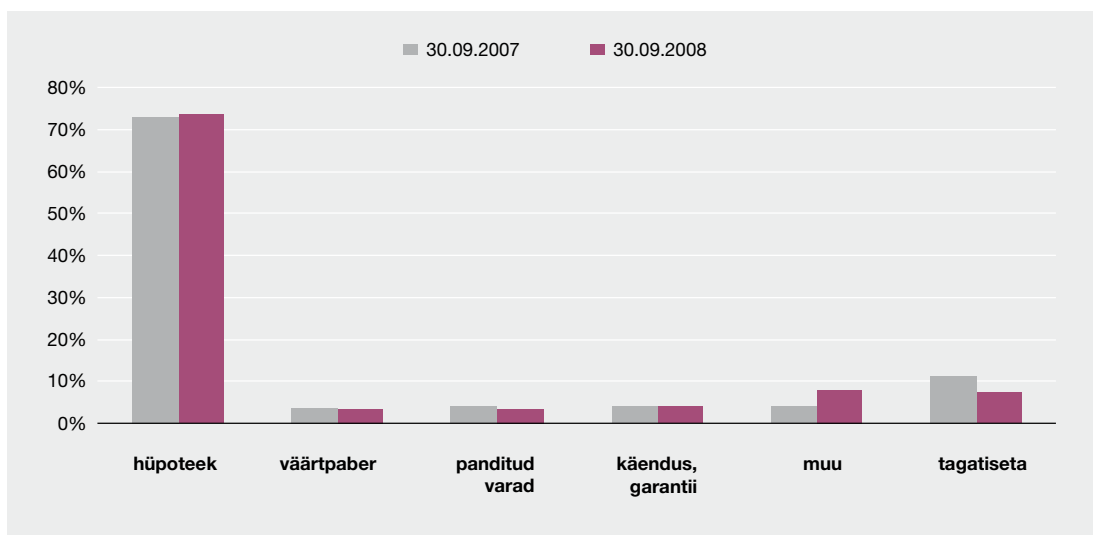
Joonis 6. Kvartali jooksul lisandunud laenumaht ja muutus võrreldes eelmise aasta samas kvartalis lisandunuga

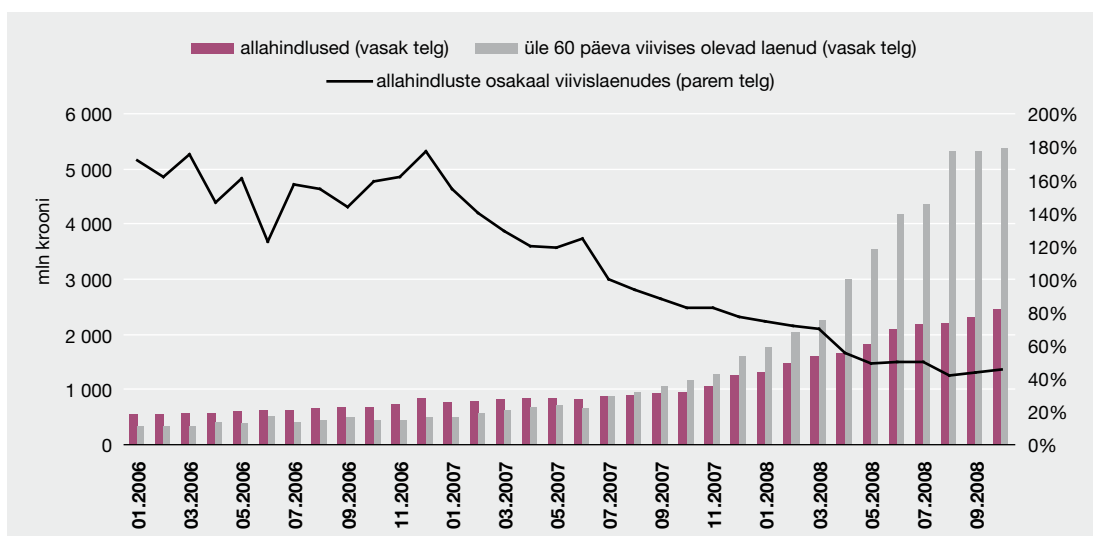
Joonis 7. Pankade ja liisinguettevõtete finantseerimisportfelli struktuur

Realsektorile väljastatud laenude **tagatiste** struktuur ei ole samuti oluliselt muutunud. Kui 2007. aasta septembris moodustasid tagatiseta laenud 4,8% ettevõtete laenuportfelligist, siis 2008. aasta septembris oli vastav näitaja 5,8%. Erasisikute tarbimisläenude puhul olid vastavad näitajad 39,3% ja 40,2%. Koondarvestuses on kahanenud väärtpaperite tagatisel antud laenude osakaal aastaga 1 protsendipunkti võrra (vt joonis 8).

Kuna majandusolukord on karmistunud ja intressimäärad tõusnud, on **viivislaenude** maht ja osakaal laenuportfelligist viimase aasta jooksul märgatavalt suurenenud (vt joonis 9). Kui 2007. aasta septembris oli üle 60 päeva viivises olevate laenude osatähtsus 0,9% laenuportfelligist, siis 2008. aasta septembris 2,2%. Viimastel kuudel on üle 60 päeva viivises olevate laenude osakaal siiski stabiliseerunud. Seda võib seletada sellega, et pangad on asunud klientidega aktiivsemalt

Joonis 8. Realsektorile väljastatud laenude tagatiste struktuur

Joonis 9. Viivislaenu ja allahindlused

koostööle, et vältida rohkemate laenude viivisesse sattumist.

Kuigi mahult kuulub 56% üle 60 päeva viivises olevatest laenudest ettevõtetele, on selliste laenude osakaal suurim eraisikute **tarbimislaenude** hulgas. Vastav näitaja on kasvanud aastaga ligi kaks korda ehk 5,2%ni tarbimislaenude jäägist. Ligi 55% viivises olevatest tarbimislaenudest on ühe väikepanga väljastatud laenud. Teistel krediidasutustel on viivises olevate tarbimislaenude osakaal palju väiksem (vt joonis 10).

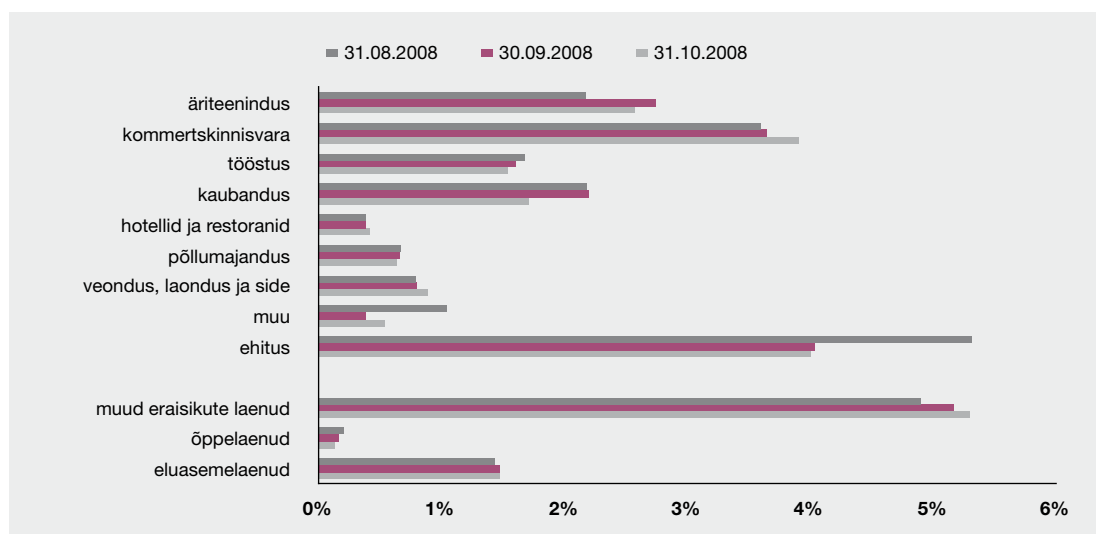
Eluasemelaenude puhul on üle 60 päeva viivises olevate laenude osakaal märgatavalt madalam, kuid on samuti viimase aasta jooksul tublisti kasvanud. Kui 2007. aasta septembris oli viivises 0,4% eluasemelaenudest, siis sel aastal juba 1,5%. Mahuliselt on viivislaenude hulk kasvanud aastaga ligi 1 miljardi krooni võrra.

Majanduskeskkonna karmistumine ning kinnisvaraturu viimase aasta areng on selgelt vähendanud ettevõtete laenuteenindamisvõimet. **Ettevõtete laenudest** oli septembri lõpu seisuga üle 60 päeva viivises 2,4%. Aastaga on ettevõ-

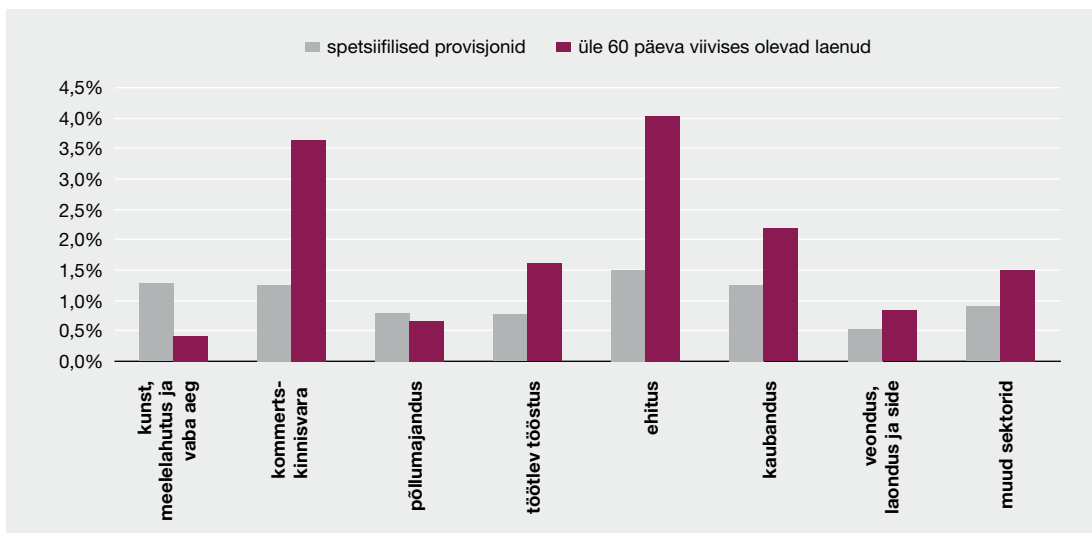
tete viivislaenude maht kasvanud ligi 2,7 miljardi krooni võrra. Nii osakaalu kui ka mahu poolest oli kõige enam viivises kommertsinnisvara- ja ehitussektorile väljastatud laene – vastavalt 3,7% ja 4% laenuportfellist. Nende sektorite viivislaenude maht moodustab kaks kolmandikku üle 60 päeva viivises olevate, ettevõtetele antud laenude kogujäägist. Ehitus- ja kommertsinnisvarasektorile väljastatud laenud hõlmavad pankade poolt reaalsektorile antud laenude ja liisingu jäägist 19% (vt joonis 11).

Eluasemeturul on müügiks pakutavate objektide arv endiselt kõrge, kuid nõudlus alaneb, mistõttu surve hindadele eeldatavasti püsib ning aina rohkem kinnisvaraettevõtteid võib raskustesse sattuda. Lähiajal lisanduv suur hulk uusi büroopindu suurendab ilmselt äärelinna büroopindade vakantsuse määra. See võib tingida hinnalanguse büroopindade turul ning raskendada arendajate olukorda.

Tehtud **allahindluste** suhe üle 60 päeva viivises olevate laenude mahtu on viimase aasta jooksul jätkuvalt vähenenud. Eelmise aasta septembris moodustasid allahindlused 88% viivislaenu-

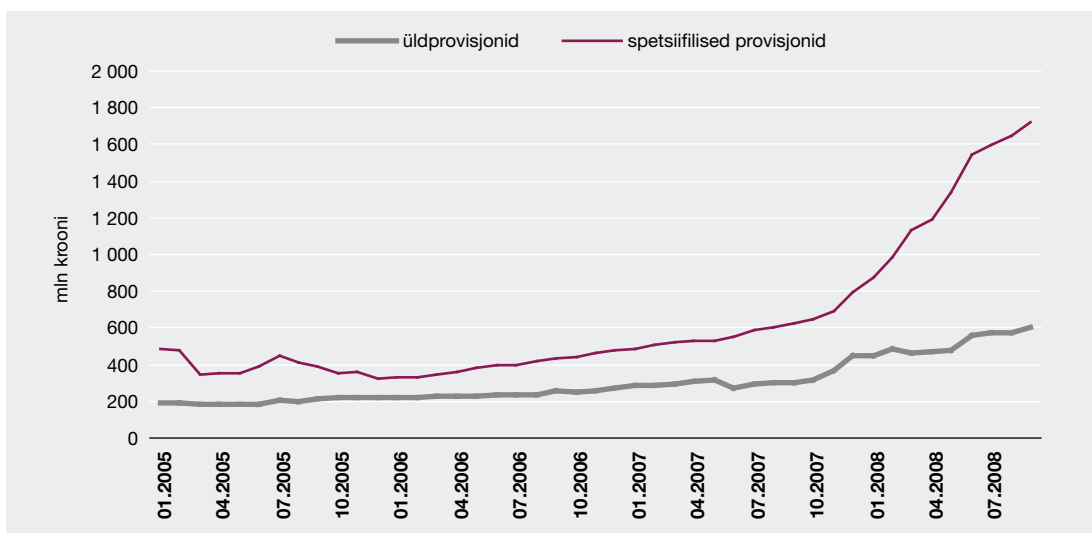
Joonis 10. Üle 60 päeva viivises olevate laenude osakaal sektori laenuportfellis

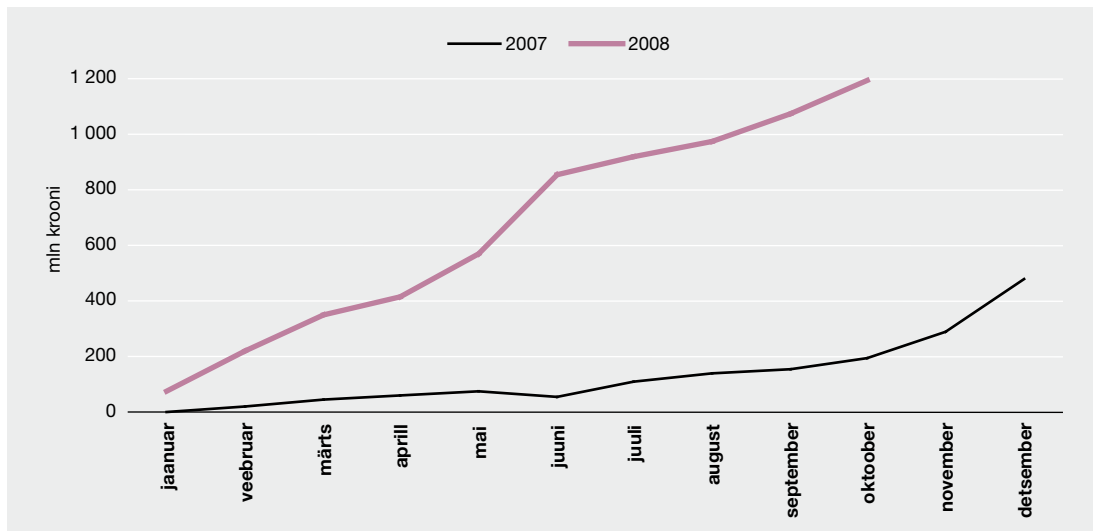
Joonis 11. Spetsiifiliste provisjonide ja üle 60 päeva viivises olevate laenude osakaal sektori laenuportfellis (30.09.2008)

dest, 2008. aasta septembris aga 44%. Kokku olid pangad septembri lõpuks teinud 2,3 miljardi krooni väärtuses provisjone, millest ligi 75% moodustasid spetsiifilised provisjonid (vt joonised 12 ja 13). Bilansist on pangad 2008. aasta

esimese kolme kvartali vältel maha kandnud vaid 364 miljoni krooni väärtuses laene, samal ajal kui bilansist varem välja kantud nõudeid on laekunud 29 miljoni krooni ulatuses.

Joonis 12. Spetsiifilised ja üldprovisjonid

Joonis 13. Kumulatiivsed laenukahjumid (muutus provisjonides)

Pangagruppide koondarvestuses oli septembris laenuportfelli suhtes tehtud allahindluste osatähtsus 1,4% ehk kaks korda suurem kui eelmise aasta samal perioodil. Ka üle 60 päeva viivises olevate laenude osatähtsus pangagrup-

pide finantseerimisportfellis on aastaga märgatavalt kasvanud: 0,4%lt 1,9%ni. Tehtud allahindlused moodustasid üle 60 päeva viivises olevate laenude mahust 76,3%.

PANGASEKTORI TUGEVUSANALÜÜS

Pangasektori tugevusanalüüs tugineb Eesti Panga sügisele majandusprognosile. Tugevusanalüüsi arengustsenaariumidena kasutati prognoosi lisastsenaariumit ning lisastsenaariumit täiendava eeldusega, et pangasektori laenukahjumieelne kasumlikkus väheneb varasemaga võrreldes 50%.

Prognoosi lisastsenaariumis eeldatakse Eesti jaoks eelkõige nõrgemat välisnõudlust, mis tuleneb globaalsest majandussurutisest. SKP kasvuks prognoositakse 2008. aastal -2,7%, 2009. aastal -4,7% ning 2010. aastal 1,5%. Samuti arvestatakse sellega, et usalduskriis finantssüsteemis võib oluliselt mõjutada säästude liikumist nii riikide ja regioonide vahel kui ka maailmamajanduses tervikuna. Sellest tulenevalt võib Eestil tekkida raskusi väliskapitali kaasamisel, mis kindlasti pärsiks

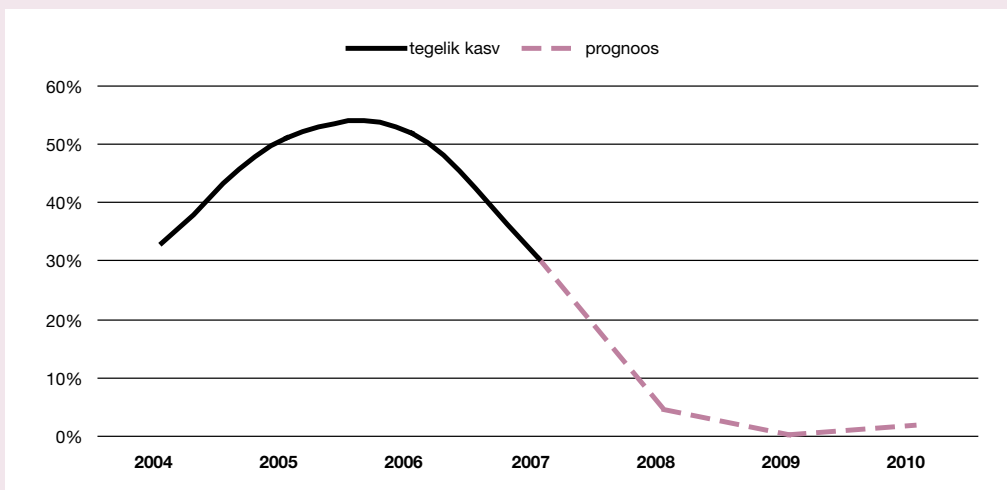
meie arengut suurel määral. Krediidi nominaalkasvuks prognoositakse 2009. aastal 0,2% ning 2010. aastal 2,0% (vt joonis 14). Ka tugevusanalüüsi teise arengustsenaariumina kasutati prognoosi lisastsenaariumit, millele lisandus eeldus, et pankade kasumlikkus on 50% väiksem (vt ka joonis 15).

Pankade võimalike laenukahjumite hindamiseks kasutati viivislaenude mudelit. 2008. aasta sügisel hinnatud mudel on järgmine:

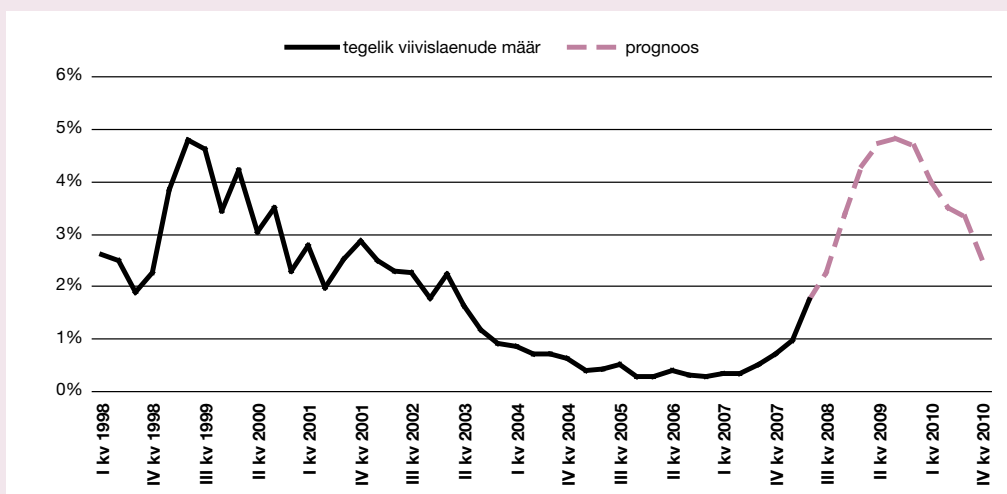
$$n_t = 0,014 + 0,345 \hat{i}_{t-2} \hat{c}_{t-2} - 0,069 \hat{y}_{t-4} + 0,265 \hat{u}_t + 0,188 \hat{\pi}_{t-4}$$

0,000 0,033 0,014 0,018 0,020

Sõltumatud muutujad on intressimäär ja laenumahukuse interaktsioon $\hat{i}\hat{c}$, aastane reaalne majanduskasv, tööpuuduse määr ning tarbijahindade aastane inflatsioon. Intressimäär ja laenumahukuse interaktsioon ($\hat{i}\hat{c}$) võtab arvesse seda, et suurema

Joonis 14. Tegelik ja prognoositud laenumahu kasv

Joonis 15. Prognoositud viivislaenude osakaal laenuportfellis

laenukoormuse juures ohustab intressimääratõus laenu tagasimaksmise tõenäosust suuremal määral. Realse majanduskasvuga (y) on seotud majapidamiste reaalne kasutatav tulu, mis kirjeldab majapidamiste laenu teenindamisvõimet. Lisaks eespool nimetatutele on võrrandis veel tööpuuduse määr (u) ning tarbijahindade aastane inflatsioon (π). Hindamisperiood on 1998. aasta I kvartal kuni 2008. aasta II kvartal.

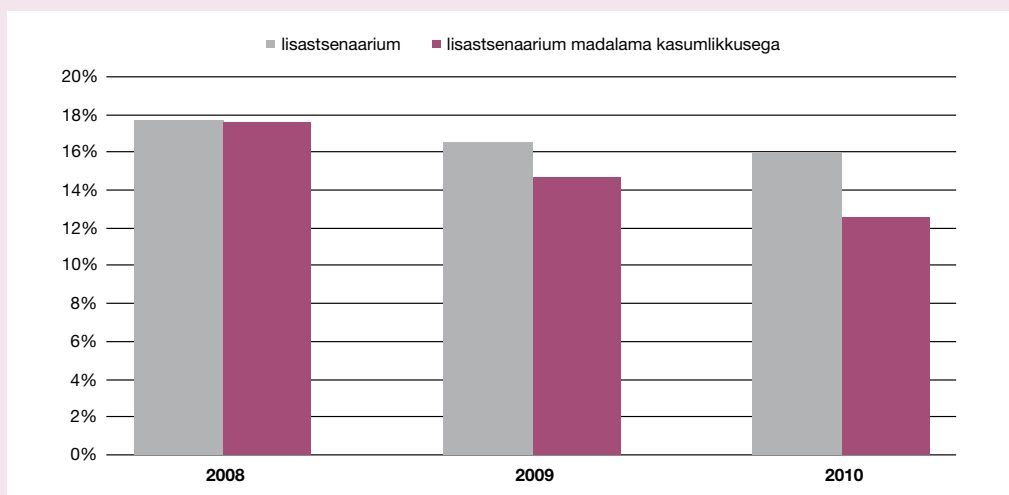
Pangasektori tugevusanalüüsis testiti makromajanduse arengu mõju pankade võimele täita kapitali adekvaatsuse nõuet. Lisaks mudelitega hinnatud tugevusanalüüsi tegemiseks vajalikele andmetele lähtuti järgmistest eeldustest:

- 1) pangaturu keskmine kahjumäär on 42%;⁴
- 2) riskivarad suurenevad laenuportfelli kasvuga samas tempos;

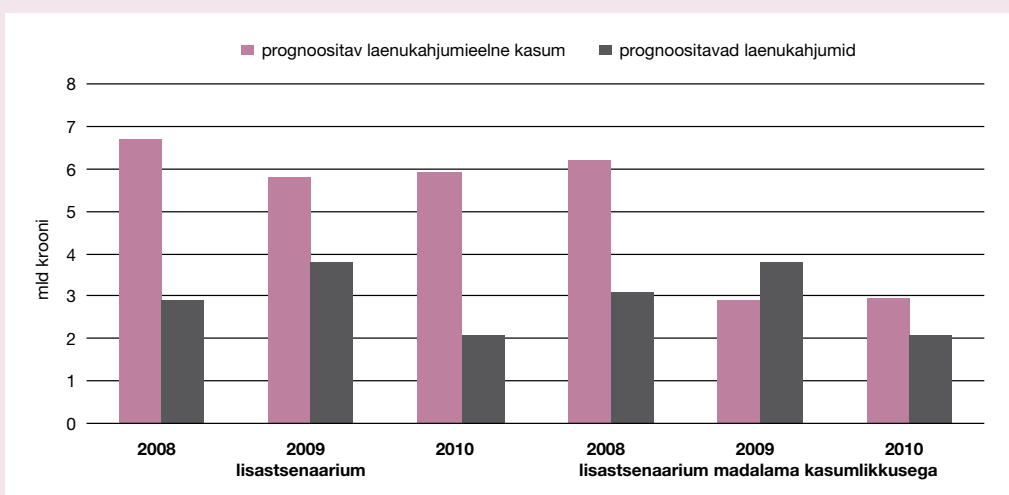
⁴ Kahjumäär näitab, palju pank protsentuaalselt kliendi maksejõuetuse korral oma nõudest kaotab. Kahjumäär on arvatud varasemate perioodide andmete põhjal.

- 3) tugevusanalüüsi esimeses stsenaariumis (majandusprognoosi lisastsenaariumis) jääb pankade laenukahjumite eelne kasumlikkus võrreldes varasemate perioodidega samaks; täiendava eeldusega lisastsenaariumi puhul väheneb 50%;
- 4) omakapital suureneb aasta jooksul teenitud kasumi võrra.

Nimetatud eelduste põhjal tehtud tugevusanalüüsi tulemused näitavad, et ei pangasektoril tervikuna ega ka üksikutel pankadel tule prognoosistsenaariumides kirjeldatud majandusarengu korral probleeme kapitali adekvaatsuse nõude täitmisega (vt joonis 16). Seda vaatamata sellele, et pankade laenukahjum ületab täiendava eeldusega lisastsenaariumi korral 2009. aastal jooksva aasta laenukahjumieelse kasumi (vt joonis 17).

Joonis 16. Pankade kapitali adekvaatsus erinevate stsenaariumide korral

Joonis 17. Laenukahjumieelne kasum ja laenukahjumid

Kapitali adekvaatsus

SEB Pank sai Finantsinspeksioonilt loa alates 2008. aasta 1. juulist rakendada krediidi- ja

operatsiooniriski kapitalinõude arvutamisel uusi sisereitingutel põhinevaid meetodeid ning operatsiooniriski kapitalinõude arvutamisel täiustatud mõõtmismudelitel põhinevaid meetodeid.

Sisereitingutel põhinevad krediidiriski hindamismeetodid võimaldavad kasutada kapitalinõude arvutamisel turuosalise ettevõtteseseid riskihindamise meetodeid (st reitingusüsteeme ja krediidiriski mudeleid). Meetodite kasutamise eesmärk on suurendada krediidiriski kapitalinõuete riskitundlikkust ja täpsust.

Sisereitingute põhise meetodi kasutuselevõtt eeldab Finantsinspeksiooni luba. Loa andmine sõltub seaduses sätestatud miinimumnõuete täitmisest, millest olulisemad on sisemiste riskihindamismeetodite usaldusväärsus ja krediidiriski hea juhtimistava igapäevane rakendamine.

Täiustatud mõõtmismudelitel põhineva operatsiooniriski hindamise meetodi puhul kasutab turuosaline kapitalinõude arvutamiseks oma sisemist operatsiooniriski hindamismudelit (statistilist mudelit). Ka selle, eelmisest keerulisema meetodi kasutusele-

võtuks peab taotlema Finantsinspeksiooni loa. Loa andmine sõltub seaduses sätestatud miinimumnõuete täitmisest, millest olulisemad on samuti sisemiste riskihindamismeetodite usaldusväärsus ja operatsiooniriski hea juhtimistava igapäevane rakendamine.

Kui krediidasutus läheb krediidiriski kapitalinõude arvutamisel üle sisereitingutel põhinevatele meetoditele või operatsiooniriski kapitalinõude arvutamisel täiustatud mõõtmismudelitel põhinevale meetodile, võib riskivarade maht järsult väheneda. Seetõttu on üleminekuperioodiks seatud riskivarade vähendamisele piirangud. See tähendab, et kui täiustatud hindamismeetoditega leitud riskivarade maht jääb aastal 2008 väiksemaks kui 90% ning 2009. aastal väiksemaks kui 80% varasemate meetodite järgi leitud riskivaradest, tuleb neil aastail kasutada omavahendite arvestamisel vastavalt 90% ja 80% varasemate meetodite põhjal arvutatud riskivaradest.

Pankade omavahendite ja riskivarade muutused on toodud järgnevas tabelis.

Tabel 2. Kapitali adekvaatsus (mld krooni)

	Märts 2008	Juuni 2008	Juuli 2008	Aug 2008	Sept 2008
Esimese taseme omavahendid	26,8	24,2	24,2	24,3	24,3
Teise taseme omavahendid	11,8	10,7	10,7	10,7	10,7
Mahaarvamised	1,6	0,2	0,7	0,5	0,3
Omavahendid kapitali adekvaatsuse arvutamiseks	37,0	34,6	34,2	34,5	34,7
Krediidirisk	203,0	178,2	161,9	157,9	152,1
Muud riskid	5,5	3,3	3,7	6,1	5,8
Operatsioonirisk	9,3	8,5	7,0	7,0	7,1
Riskivarad kokku	218,1	190,1	187,7	191,1	189,4
Pangasektori keskmine kapitali adekvaatsus	16,97%	18,22%	18,22%	18,04%	18,34%
Madalaim kapitali adekvaatsuse näitaja	12,26%	14,18%	14,07%	14,34%	14,94%

Uue korra rakendumise tõttu on krediidiriskiga kaalutud riskivarade osakaal pankade riskivarade koondmahus vähenenud 80%ni. Operatsiooniriskiga kaalutud riskivarade osakaal on alanenud 4%ni. Tabelis näidatud pankade koondandmete muutused krediidi- ja operatsiooniriskiga kaalutud riskivarade osas on alates juulist suures osas põhjendatavad SEB üleminekuga uutele kapitalinõude arvutamise meetoditele.

Pangasektori **keskmine kapitali adekvaatsus** oli septembri lõpus 18,34%. See on ligi kaks korda suurem kui Eestis kehtestatud kapitali adekvaatsuse miinimummäär 10% (vt joonis 18).

Sisuliselt tähendab see seda, et pankadel on võimalik täiendavaid omavahendeid kaasamata kasutada ligi poolt omavahenditest laenukahjumite katmiseks, ilma et rikutaks kapitali adekvaatsuse nõuet (vt ka taustinfo *Pangasektori tugevusanalüüs*). Pankade jätkuvalt tugev kapitalipositsioon ning piisav likviidsus on aga olulised finantsstabiilsuse kindlustamiseks.

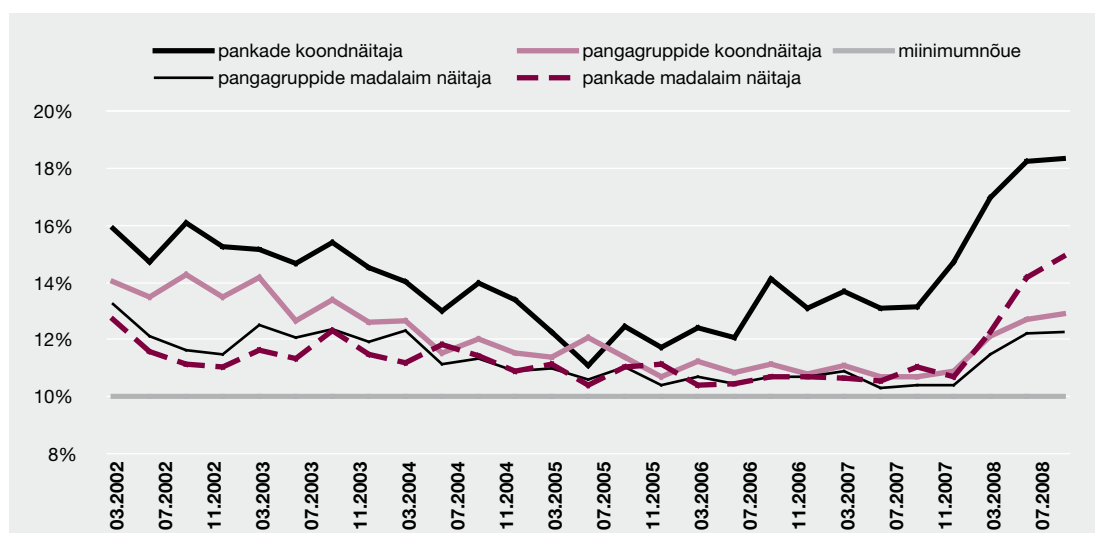
Likviidsus

Rahastamine

Pankade laenuportfellide kasv on muutunud turuolukorras viimasel poolaastal oluliselt aeglustunud. Laenude ja hoiuste suhe pole pangasektori koondarvestuses siiski eriti muutunud (vt joonis 19). Kuigi koondnäitajad on valdavalt jäänud varasematele tasemetele, on erinevate pankade näitajate areng olnud mõnevõrra erinev.

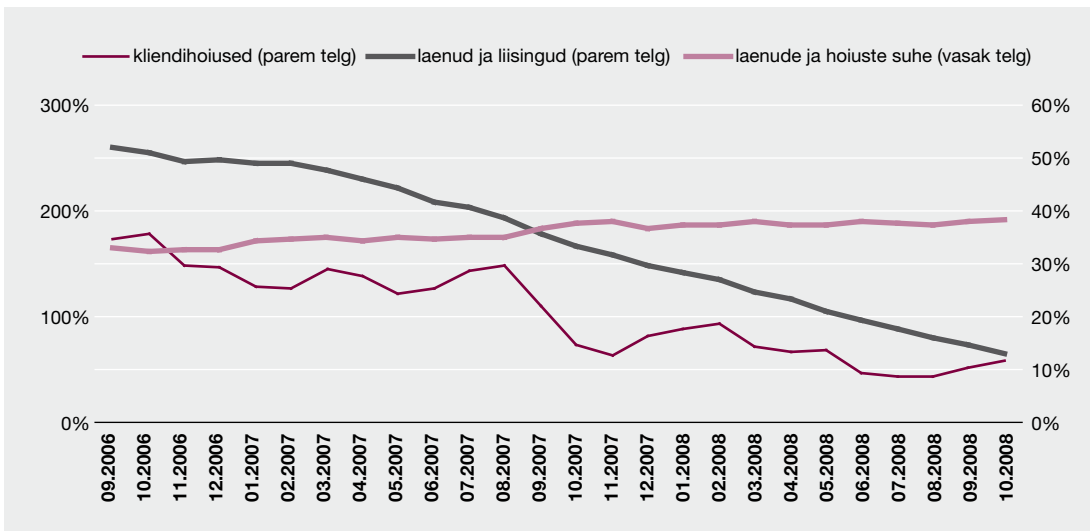
Ärevas turuolukorras on vähenenud klientide lojaalsus kord juba valitud krediidasutuse suhtes. Eriti võis pangavahetust täheldada sügis-kuudel. Pangavahetust mõjutasid ilmselt klientide hinnangud grupi kui terviku riskisuse suhtes, aga ka hoiuste hüvitamise piirmäär⁵ ning pakutav riskitasu (intressimäär).

Selleks, et tõsta pangaklientide usaldust ning vähendada seadusest tulenevaid erisusi, otsustas valitsus tõsta alates 9. oktoobrist hoiuste hüvitamise piirmäära seniselt 313 000 kroonilt 782 330 kroonile ning selles ulatuses 90%lt 100%le.

Joonis 18. Pankade ja pangagruppide kapitali adekvaatsus

⁵ Kuna pangad kuuluvad erinevate riikide hoiusekindlustuse alla, on hoiuste hüvitamise piirmäärad erinevad.

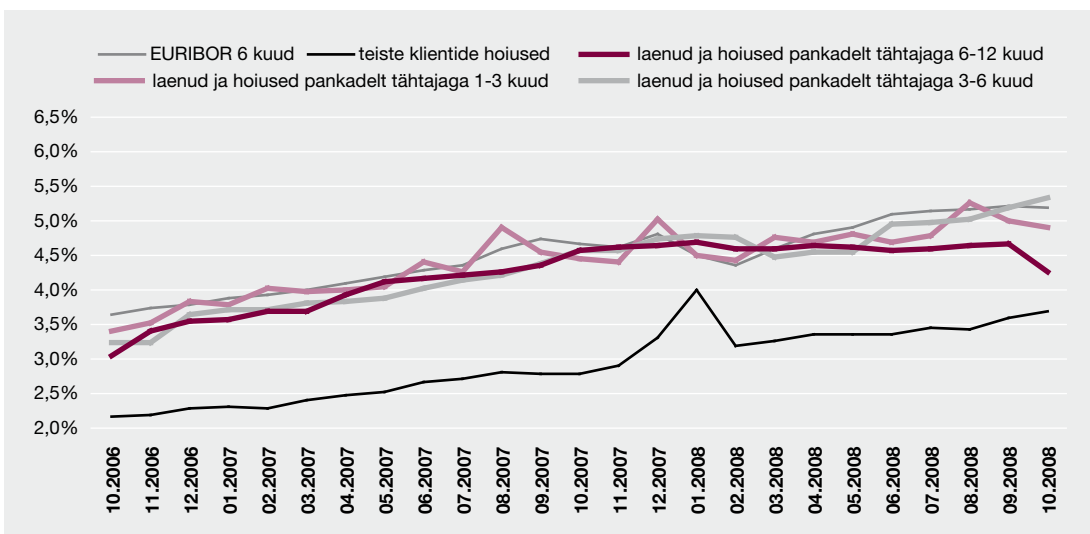
Joonis 19. Laenu- ja hoiuste suhtarv ning laenu-, liisingu- ja hoiusemahu aastakasv

Siinsed pangagrupid on suutnud keerulises turuolukorras hoiuste mõningase vähenemisega siiski rahuldavalt toime tulla. Vajaduse korral on emapangad edastanud neile täiendavaid ressursse.

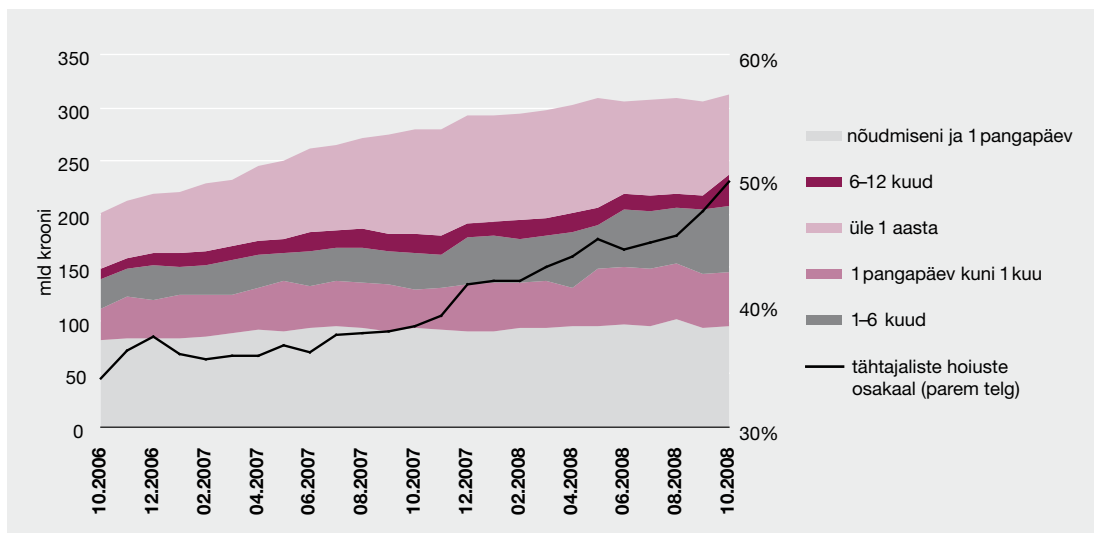
Pankade kohustuste struktuur on viimastel perioodidel järginud üldjoontes varasemaid trende. Kuna kliendid on järjest rohkem hakanud eelistama turvalisemaid säästmisviise ning paku-

tavad intressimäärad on viimastes kvartalites peamiselt kasvanud, on tõusnud tähtajaliste hoiuste osatähtsus (vt joonis 20).

Tähtajalise ressursi osakaalu kasv on muutnud ressursi hinna pankade jaoks kallimaks. Samas on emapangad jätkanud siinsete tütarettevõtete rahastamist varasemast mitte oluliselt erineva riskihinnaga (vt ka joonis 21 ja alapeatükk *Kasumlikkus*).

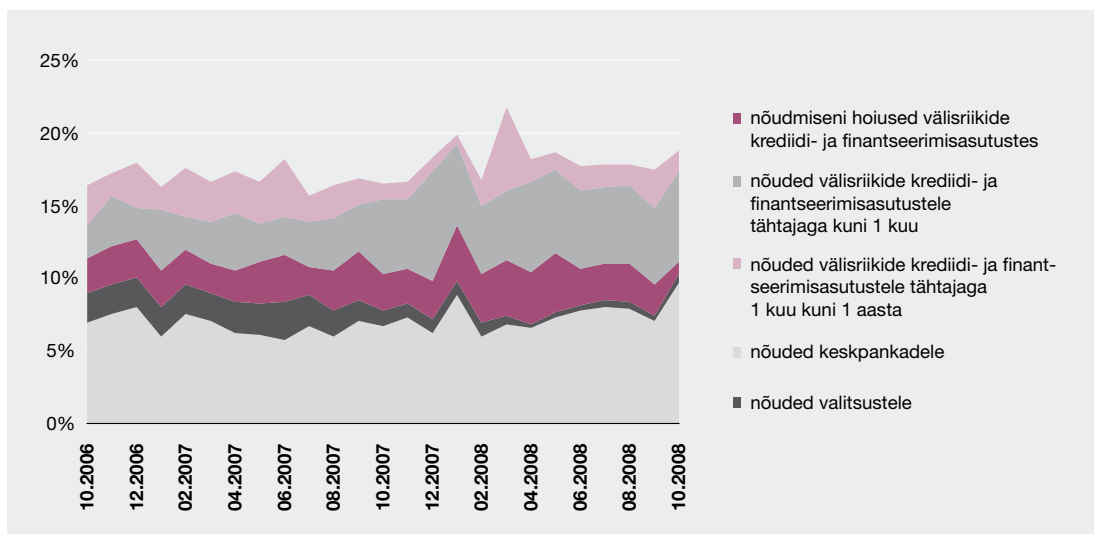
Joonis 20. Kohustuste jäägi keskmine intressimäär kuu lõpus ja kuue kuu EURIBOR

Joonis 21. Pankade kohustuste struktuur järelejäänud tähtaegade lõikes ning tähtajaliste hoiuste osakaal klientide hoiuste hulgas

Hoiustajate senisest heitlikuma käitumise juures on pankadel likviidsusriski maandamisel olnud abiks 2006. aasta 1. septembril 15%ni tõstetud likviidsete varade osakaalu nõue (vt ka joonis 22). Arvestades hoiustajate kasvanud riskitundlikkust on aga kevadega võrreldes kasvanud oht, et

kliendid võivad soovida vähendada oma nõudeid mõne krediidiasutuse suhtes. **Seetõttu on kasvanud vajadus, et turuosalised hoiaksid ressursi võimaliku väljavoolu tarbeks piisavalt likviidseid vahendeid.**

Joonis 22. Pankade kõrgema likviidsusega nõuded (% varadest)

Arvestades likviidsete vahendite vajaduse võimaliku mahtu **sõltuvad Eesti pangaturu suuremad osalised suuresti emapankade võimest ja tahtest neile vajadusel ressursse edastada.**

Kasumlikkus

Pankade kasumlikkust on viimastel perioodidel kärpinud varade allahindlused, kapitaliturgude areng ning laenuportfellide kasvu aeglustumine. Samal ajal on kasumlikkust toetanud kulude kokkuvõid, varade müügist ja varem kogutud reservide vähendamise saadud ühekordsed tulud ning Tagatisfondi osamaksete vähendamine.

Pankade III kvartali 1,2 miljardi kroonine puhaskasum jäi küll ligi veerandi võrra madalamaks kui II kvartalis teenitu, kuid seda peamiselt II kvartali erakorraliste tulude tõttu. 2008. aasta I kvartali kasumiga võrreldes oli III kvartali tulemus üle kolmandiku võrra kõrgem (vt ka joonis 19 ja tabel 3).

Pangagruppide kogukasumis kajastub ka välis- ja turudel tütarettevõtjate poolt teenitu (vt tabel 4).

Pangagruppide III kvartali 2,1 miljardi kroonine puhaskasum oli II kvartali tulemustest 14% madalam, kuid ületas I kvartalis teenitud ligi 10% võrra. Pankade viimase nelja kvartali omakapitali tulukus ületab 17%. Pangagruppide omavahendite tulukus on viimase nelja kvartali koondarvestuses püsinud keerulistele turutingimustele vaatamata üle 22%.

Pankade kasumlikkust on viimastes kvartalites toetanud ka mitmed **ühekordsed tegurid**. Üks neist on tulemustasude reservi vähendamine II kvartalis, mis kajastus ligi 308 miljoni kroonise ühekordse tuluna. Teise kvartali kasumites kajastub Pankade Kaardikeskuse müük. Alates III kvartalist mõjutab pankade kasumeid aga varasemast madalam **Tagatisfondi osamakse määr**. Kui seni pidid Eesti hoiusekindlustuse alla kuuluvad krediidiasutused tasuma aastas osamakseid 0,5% ulatuses tagatavate hoiuste jäägilt, siis alates III kvartalist on tasumäär 0,0032%.

Tabel 3. Pankade kasumlikkus

	31.03. 2007	30.06. 2007	30.09. 2007	31.12. 2007	31.03. 2008	30.06. 2008	30.09. 2008
Varade tulukus (nelja viimase kvartali keskmine)	1,8%	2,8%	2,7%	2,6%	2,4%	1,7%	1,6%
Varade tulukus kvartalis x 4	2,0%	5,1%	1,7%	1,8%	1,1%	2,0%	1,4%
Omakapitali tulukus (nelja viimase kvartali keskmine)	21,3%	32,5%	31,2%	30,2%	27,0%	18,4%	17,2%
Omakapitali tulukus kvartalis x 4	16,9%	50,4%	18,0%	21,1%	13,2%	20,7%	14,5%
Nelja viimase kvartali kumulatiivne puhaskasum (mld krooni)	4,1	6,7	7,1	7,4	7,1	5,2	5,1
Kvartali puhaskasum (mld krooni)	1,2	3,5	1,3	1,4	0,9	1,6	1,2
Allahindlused kvartalis (mld krooni)	-0,1	0,0	-0,1	-0,3	-0,4	-0,5	-0,3

Tabel 4. Pangagruppide kasumlikkus

	31.03. 2007	30.06. 2007	30.09. 2007	31.12. 2007	31.03. 2008	30.06. 2008	30.09. 2008
Varade tulukus (nelja viimase kvartali keskmine)	2,2%	2,3%	2,3%	2,3%	2,1%	2,0%	1,9%
Varade tulukus kvartalis x 4	2,2%	2,4%	2,2%	2,3%	1,6%	1,9%	1,7%
Omakapitali tulukus (nelja viimase kvartali keskmine)	27,4%	29,7%	29,5%	29,3%	26,9%	25,0%	22,6%
Omakapitali tulukus kvartalis x 4	28,6%	31,0%	28,6%	29,2%	19,7%	22,6%	19,2%
Nelja viimase kvartali kumulatiivne puhaskasum (mld krooni)*	7,5	8,7	9,3	9,9	9,7	9,6	9,2
Kvartali puhaskasum (mld krooni)*	2,2	2,5	2,5	2,7	1,9	2,4	2,1
Allahindlused kvartalis (mld krooni)*	-0,2	-0,2	-0,3	-0,4	-0,7	-0,8	-0,7

* Ei sisalda Danske grupi andmeid.

Tagatisfondi osamakse vähendamine suurendas pankade III kvartali puhaskasumit ligi 100 miljoni krooni ehk ligi 8% võrra. Puhta intressitulu kasvust III kvartalis tulenes Tagatisfondi osamakse määra vähenemisest isegi ligi kaks kolmandikku (vt ka joonised 21 ja 22).

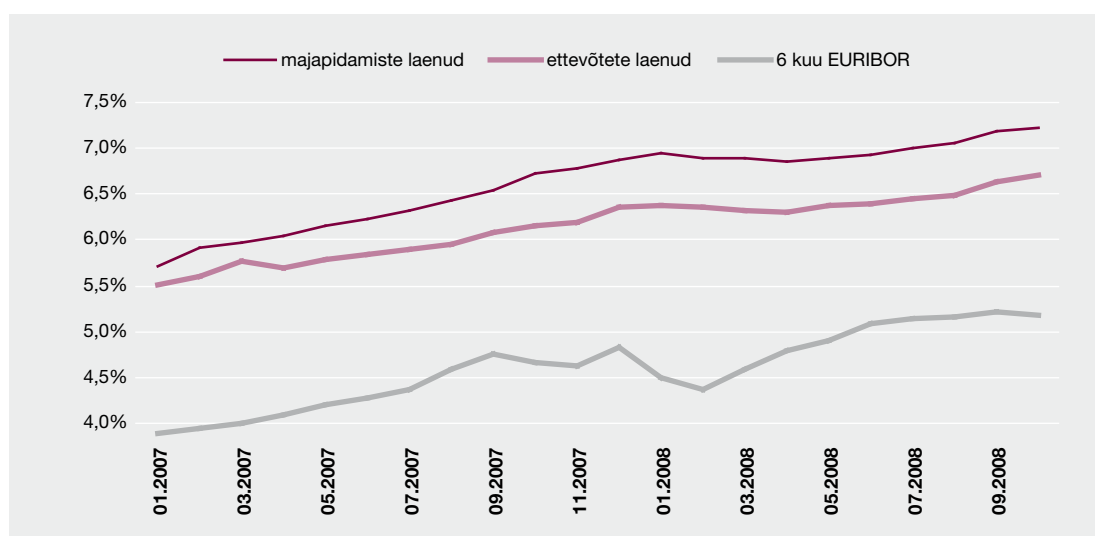
Keskliste varade suhtes teenitud puhas intressitulu hakkas III kvartalis kasvama ka sel juhul, kui jätta Tagatisfondi osamaksete vähenemise mõju arvesse võtmata. Kasvu on muu hulgas toetanud kõrgemate baasintressimäärade laenuportfellidesse ülekandumine, mis erinevalt ressursihinna muutustest toimub lepingutingimuste tõttu⁶ tavaliselt mõningase viitajaga (vt joonis 23).

Kuna suur osa Eestis väljastatud laenudest on seotud EURIBORiga, kandub baasintressimäära muutus laenulepingute kaudu olulisel määral laenuklientidele üle ka edaspidi. Seni on konkurents hoidnud uute laenude intressimarginaalid küllaltki stabiilsed, kuid muutunud turuolukorras on pankadel eeldatavalt kasvanud nii soov kui ka võimalused rakendada uutele laenudele senisest kõrgemaid riskimarginaale. Uute laenude marginaalide kasv vähendab kaasatava ressursi

riskihinna võimaliku kasvu mõju pankade kasumlikkusele.

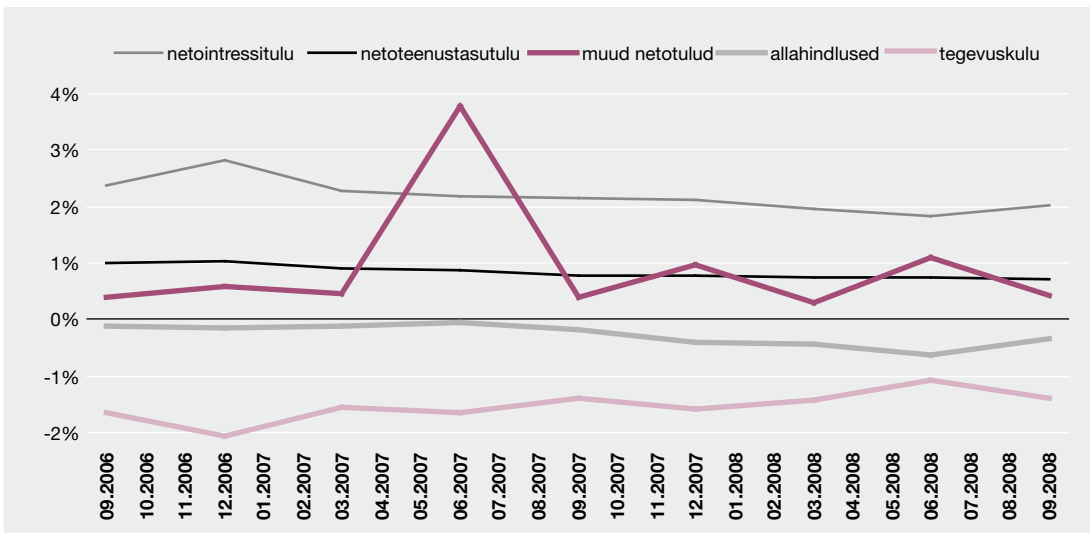
Puhas intressitulu kasvas III kvartalis pankade puhul ligi 4% ning pangagruppide puhul ligi 2% võrra, arvestamata Tagatisfondi osamakse vähendamise mõju. Samal ajal jäi pankade III kvartali **puhas teenustasutulu** II kvartali tulemusest umbes 1% ning pangagruppide arvestuses ligikaudu 3% võrra väiksemaks. Keerulises turuolukorras on teenustasutulude hulgas enam vähenenud investeerimiselt ja kauplemiselt teenitu, aga ka laenulepingute sõlmimiselt ja muutmiselt teenitavad tasud. Nende vähenemist on kompenseerinud jätkuvalt suured maksevahendustulud (vt joonised 24 ja 25).

Varasemast ebasoodsamas turuolukorras on pangad asunud jõulisemalt **kulusid kokku hoidma**. Vähendatud on tulemustasareserve ja organisatsioone kohandatakse muutunud olukorrale vastavaks. Samuti on pidurdunud üld- ja halduskulude kasv. Arvestamata ühe turuosalise ühekordset tulemustasureservide vähendamist olid nii pankade kui pangagruppide tegevuskulud III kvartalis madalamad kui I ja II kvartalis.

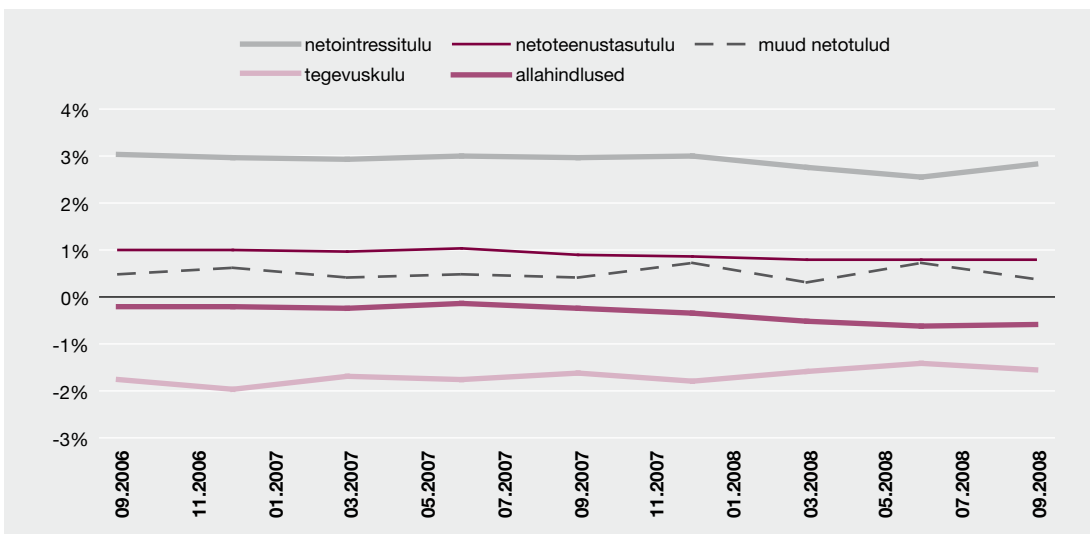

Joonis 23. Pangalaenude jääkide keskmised intressimäärad

⁶ Laenulepingute puhul võetakse baasintressimäära muutus sageli arvesse kaks korda aastas

Joonis 24. Pankade tulud ja kulud liigiti (% kvartali keskmistest varadest x 4)

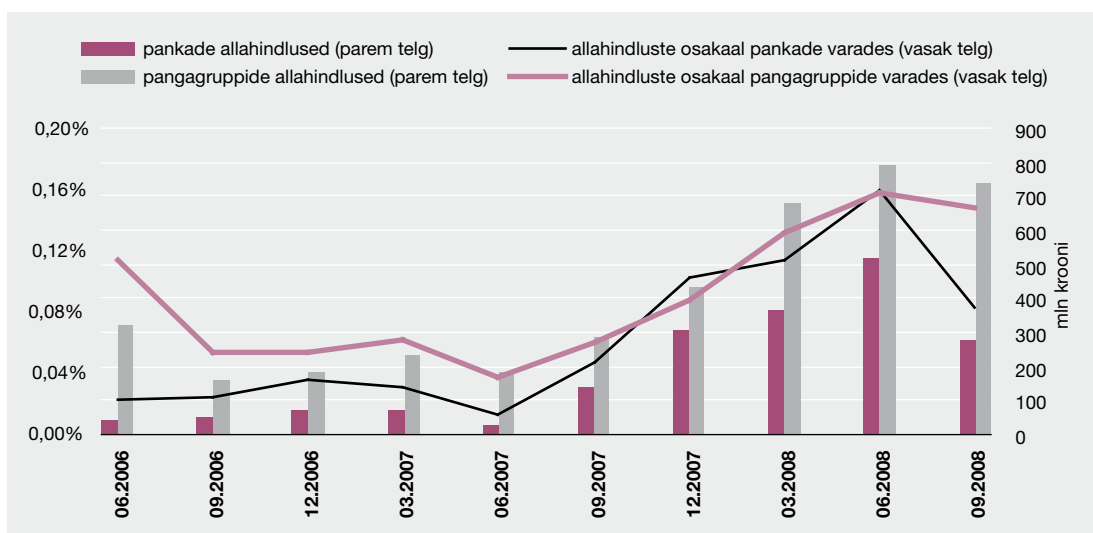

Joonis 25. Pangagruppide tulud ja kulud liigiti (% kvartali keskmistest varadest x 4)

Peale personalikulude on pankadel eeldatavalt võimalik kärpida ka muid halduskulusid. Nimelt võivad majanduslanguse tingimustes alaneda sisseostetavate teenuste ja rendihinnad.

Majanduskeskkonna muutudes on ootuspäraselt kasvanud **krediidiriski realiseerumise tõenäosus** ning seega ka laenude allahindlused

(vt joonis 26). Pankade lõikes on areng olnud siiski erinev ning allahindluste koondmaht sisaldab ka üksikuid suuremaid laenuprovisjone (eriti II kvartalis). Teises kvartalis ulatusid allahindlused suhtena kvartali alguse varadesse nii pankade kui pangagruppide arvestuses ligi 0,16%ni. Samas olid III kvartali allahindlused II kvartali omadest väiksemad: pankade arvestuses 0,08% ja panga-

Joonis 26. Pankade ja pangagruppide nõuete allahindlused perioodi alguse varadest*

* Pangagruppide arvestus ei sisalda Danske Panga andmeid.

gruppide puhul 0,15% kvartali alguse varadest. Laenuede edasist allahindlusvajadust hinnates tuleb silmas pidada, et pankade koondarvestuses oli septembri lõpus üle 60 päeva viivises olevate laenuede kogumahust üle 40% juba laenukahjumitena arvesse võetud. Eeldades, et septembri lõpu seisuga üle 60 päeva viivises olevatest laenuede mahust õnnestub pankadel tagasi saada ligikaudu 60%, ei tekita need laenud pankadele tulevikus enam olulist täiendavat kahju.

Pankade kasumlikkuse arengu puhul tuleb arvestada gruppide erinevaid ärimudeleid ja seega ka erinevaid võimalusi keerulisemas majanduskeskkonnas toime tulla.

Mis puudutab pankade tulevast kasumlikkust, on intressitulude kõrge osakaalu tõttu siinsete pankade tulustruktuuris jätkuvalt tähtis, kuidas muutub kaasatava ressursi hind. Kasvanud riskihinnangud Eesti – ja pangagruppe arvestades ka teiste Balti riikide – suhtes võivad kajastuda spetsiifilisest riskist tingitud ressursihinna tõusus. Ka tähtajaliste kliendihoiuste osakaalu kasv tähendab pankade jaoks kallimat ressursihinda. Samas ootavad turud valitsuste ja keskpankade

meetmete mõju avaldumist ning seeläbi üldiste ressursihindade taasalanemist. Suuremad turuosalised sõltuvad endiselt suuresti emapankade võimest ja tahtest neile vahendeid edastada.

Võimalikku intressikulu kasvu mõju saavad pangad maandada klientidelt kõrgemat riskimarginaali küsides. Kuigi III kvartali andmed veel laenumarginaalide kiiret kasvu ei näidanud, annab turuosaliste käitumine alust seda oodata. Laenuportfellide kasvu jätkuvat aeglustumist kinnitavad andmed viitavad sellele, et võitlus turuosade pärast on asendumas sooviga kindlustada siinsesse regiooni paigutatud kapitali tootlikkust ja ressursipakkujate usaldust lähemas perspektiivis.

Arvestades maksevahenduselt saadud tulude suhteliselt kõrget osakaalu pangasektori teenustasutulude hulgas, ei vähene teenustasutulud tõenäoliselt lähitulevikus olulisel määral. Seda isegi juhul, kui laenuportfellide kasv peaks veel rohkem aeglustuma. Kuigi laenuede allahindlused ilmselt kasvavad, kui võtta arvesse majandusprognose ja pankade varade struktuuri, annab viivislaenuede provisjonide kõrge määr alust

oodata, et loodud puhvrid vähendavad krediidi-
riski realiseerumise mõju.

Eeldatavasti suudavad pangad kulusid veelgi
enam kokku hoida. Pankade personalikulude
paindlikkus (nt tulemustasude kõrge osakaal)
võimaldab neil personalikulusid vastavalt tulu-
dele kohandada. Samuti võivad majanduskesk-
konna muutused pidurdada administratiivkulude
kasvu või neid isegi vähendada.

**Kokkuvõttes on pankade kasumlikkus püsi-
nud küllaltki kõrge. Kui pankade kaasa-
tava ressursi hind peaks veelgi tõusma,
on senist puhast intressimarginaali küll
raske säilitada, kuid ressursihinna võima-
liku kasvu mõju võib vähendada laenumar-
ginaalide kasv.** Maksevahendustasude kõrge
osakaal teenustasude hulgas lubab eeldada,
et need lähitulevikus olulisel määral ei vähene.
Kuna Eestis tegutsevad pangad on keskendunud
peamiselt klassikalisele finantsvahendustegevu-
sele, piirab see kapitaliturgude negatiivset mõju
pankade kasumlikkusele. Majandusprognooside
põhjal võivad laenude allahindlused jätkuvalt
kasvada, kuid viivislaenude provisjonide kõrge
määr vähendab probleemsete laenude mõju
pankade edasisele kasumlikkusele.